

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม กรณีศึกษาโครงการขยายถนนในชุมชนวัดเกต เทศบาลนครเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมที่เหมาะสมผ่านโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ตลอดจนรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 1) การดำเนินการวิจัย
- 2) ผู้เข้าร่วมในการวิจัย
- 3) ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 4) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 6) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 7) การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย

3.1 การดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม กรณีศึกษาโครงการขยายถนนในชุมชนวัดเกต เทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลนโยบายผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3) ในส่วนโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ การต่อต้านการขยายถนนของเทศบาลนครเชียงใหม่
2. สัมภาษณ์ชุมชนวัดเกต สร้างแนวทางสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวทางการประชุมกลุ่มย่อย

3. ติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอสัมภาษณ์ ติดต่อตัวแทนชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเพื่อรับสมัครผู้เข้าร่วมการวิจัย

4. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

5. วิเคราะห์ข้อมูล

6. สรุปผลจากการวิจัย อภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะ

7. จัดทำรูปเล่มและนำเสนอรายงาน

3.2 ผู้เข้าร่วมในการวิจัย

วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้เข้าร่วมในการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ นักวิชาการอิสระและนักธุรกิจเอกชน ตัวแทนที่นายกเทศบาลนครเชียงใหม่มอบหมาย ตัวแทนที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มอบหมาย ตัวแทนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่มอบหมายและตัวแทนจากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่รวมทั้งสิ้น 26 คน

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามจุดมุ่งหมายหรือการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามพิจารณาของผู้วิจัย กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) มีข้อมูลตรงตามคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 26 คน ซึ่งประกอบด้วย

- กลุ่มประชาชนในพื้นที่	17	ราย
- นักวิชาการอิสระ นักธุรกิจเอกชน	4	ราย
- ตัวแทนที่นายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่มอบหมาย	1	ราย
- ตัวแทนที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มอบหมาย	1	ราย
- ตัวแทนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่มอบหมาย	1	ราย
- ข้าราชการในสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่	2	ราย

กลุ่มประชาชนในพื้นที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โคนัดคัดเลือกจากประชาชนในพื้นที่ที่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และเป็นผู้ที่รับรู้เรื่อง มีส่วนร่วมในการคัดค้าน และผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมในการคัดค้าน เพื่อให้การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีประเด็นหลากหลาย จำนวน 3 กลุ่มๆละ 5 คน

วิธีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) นั้น ผู้วิจัยคัดเลือกจากผู้แทนหรือผู้นำชุมชนก่อนจำนวน 10 คน ให้ผู้แทนชุมชนช่วยเลือกอีก 5 คน (Snow Ball) โดยเลือกผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือและสนใจในการเข้าร่วมประชุม รวมทั้งสิ้น 15 ราย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) คัดเลือกจากประชาชนที่มีความรู้เกี่ยวโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเป็นประชาชนในพื้นที่ชุมชนวัดเกตที่ได้เฝ้าสังเกตการณ์คัดค้านอยู่ตลอดเวลา จำนวน 2 คน

กลุ่มนักวิชาการอิสระ คัดเลือกจากนักวิชาการที่ออกมาวิพากษ์เกี่ยวกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นนักวิชาการที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดเกตมาเป็นเวลานาน เนื่องจากเป็นผู้มีความผูกพันกับชุมชน ส่วนนักธุรกิจเอกชน คัดเลือกจากร้านค้าบริเวณชุมชนวัดเกตที่ได้รับผลกระทบจากโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ตัวแทนที่นายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงใหม่มอบหมาย เพราะว่าเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เพราะเป็นพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลนครเชียงใหม่

ตัวแทนที่นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่มอบหมาย องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่นเดียวกับเทศบาลนครเชียงใหม่ และเป็นผู้ร่วมกำหนดและจัดทำผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ตัวแทนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่มอบหมาย จังหวัดเชียงใหม่ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งเทศบาลนครเชียงใหม่และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งเป็นส่วนราชการส่วน

ภูมิภาค เพื่อเชื่อมต่อเรื่องไปยังราชการส่วนกลาง จังหวัดเชียงใหม่จึงมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

ข้าราชการในสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะเป็นหน่วยงานจากส่วนกลาง และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่โดยตรง

3.3 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลหลักมี 2 แหล่ง โดยแต่ละแหล่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกันไป

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ข้อมูลปฐมภูมิเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือประชุมกลุ่มย่อยจากผู้เข้าร่วมวิจัยกลุ่มต่างๆ จำนวน 26 ราย ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาโดยใช้เครื่องมือและเทคนิคที่กำหนดไว้ในหัวข้อ 3.4

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา รายงานการวิจัย โดยการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสังเกตชุมชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาที่มีความเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในกรณีศึกษาโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มากที่สุด

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เป็นวิธีการหลัก กรณีที่เป็นตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยด้วย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังมีการสังเกตบริบทของชุมชนด้วย ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเองทั้งหมด ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การสังเกตชุมชน

การสังเกตชุมชน เป็นการสังเกตบริบทของชุมชนวัดเกต เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลในการวิเคราะห์ผลการวิจัย ในขณะที่สังเกต ผู้วิจัยไม่ได้แสดงตนว่ากำลังเก็บ

ข้อมูล แต่ทำตัวกลมเกลียวไปกับชุมชน ข้อมูลที่สังเกตได้จึงเป็นไปตามธรรมชาติและน่าเชื่อถือได้
 ภายหลังการสังเกตแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ทันที

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในผู้เข้าร่วมวิจัยดังต่อไปนี้

- ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 2 คน คือ ประชาชนในชุมชนวัดเกต
- ตัวแทนจากราชการส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น รวม 5 คน
- นักวิชาการอิสระ นักธุรกิจเอกชน จำนวน 4 คน คือ นักวิชาการ 2 คน นักธุรกิจ 2 คน

การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ตามแนวทางสัมภาษณ์ที่จัดทำไว้ล่วงหน้าแล้ว
 นอกจากนั้นมีการใช้คำถามห้ย้งลึกเพื่อรวบรวมข้อมูลในรายละเอียด การสัมภาษณ์นี้ใช้ในการเก็บ
 ข้อมูลพื้นฐานของฝ่ายภาครัฐ นักวิชาการ นักธุรกิจเอกชน และประชาชนในชุมชนวัดเกต รวม
 ทั้งสิ้น 11 ราย ขณะสัมภาษณ์มีการบันทึกเทปเสียง

3) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในประชาชนในชุมชนวัดเกตประกอบด้วยผู้แทนหรือ
 ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป จำนวน 15 คน โดยการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มๆละ 5 คน การ
 ประชุมกลุ่มนี้มีแนวทางหรือคำถามเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้วให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันแลกเปลี่ยน
 เสนอข้อคัดแย้งและความเห็นสอดคล้อง

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่ม
 ย่อย เป็นแนวคำถามกว้างๆ ที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้ว เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความอิสระในการให้
 ข้อมูล แสดงความเห็นหรือโต้แย้ง ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยมีการใช้คำถามห้ย้งลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลใน
 รายละเอียดมากขึ้น

แนวทางในการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วย 7 ประเด็นหลักดังนี้

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่? ขยายก็
 เส้นทาง ? ทำไมจึงต้องขยาย ?

2. ภาครัฐส่วนกลางเข้ามามีบทบาทอย่างไรเกี่ยวกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ? เห็นด้วยหรือไม่ ? เพราะอะไร ? อยากให้ทำอะไร ?
3. ภาครัฐส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบจ. เข้ามามีบทบาทอย่างไรเกี่ยวกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่? เห็นด้วยหรือไม่ ? เพราะอะไร? อยากให้ทำอะไร?
4. การทำงานระหว่างภาครัฐส่วนกลางกับท้องถิ่นเป็นอย่างไร ? ลักษณะใด ? มีข้อดีข้อเสียอย่างไร ? น่าจะเป็นลักษณะใด ?
5. ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทอย่างไรเกี่ยวกับโครงการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ? ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างไร ? วิธีใด ? มากน้อยเพียงใด ? ท่านอยากให้เป็นอย่างไรร ?
6. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการคัดค้านการขยายถนนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่? ภาครัฐมีปฏิกิริยาอย่างไรต่อการคัดค้าน ?
7. การขยายถนนครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์หรือการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและประชาชนว่าเป็นแบบใดหรือลักษณะใด ? มีข้อดีข้อเสียอย่างไร ? ท่านอยากให้มีลักษณะเป็นอย่างไร ?

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- 1) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสังเกตการณ์บริบทและการวิเคราะห์บริบทในพื้นที่ศึกษา นำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย เชื่อมโยงไปยังข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการดำเนินการเก็บข้อมูลในส่วนอื่นๆ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อไป

2) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยมารวบรวมและแยกวิเคราะห์เป็นประเด็นตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มและสรุปโดยภาพรวมของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดและนำมาประมวลผลเพื่อหาคำตอบในการวิจัย

3) ผู้วิจัยใช้พฤติกรรมของประชาชนในการหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมว่าจัดอยู่ในรูปแบบใด โดยที่พฤติกรรมดังกล่าวนี้สังเกตจากการคัดค้านหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของรัฐ

4) ผู้วิจัยได้เน้นการนำเอาแนวคิด ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม การกระจายอำนาจ ประชาสังคม การเคลื่อนไหวทางสังคม และกลุ่มผลประโยชน์ มาเป็นบรรทัดฐานในการเชื่อมโยงเนื้อหากับแนวคิด เพื่อหาคำตอบในการศึกษา

3.7 การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย

ในการรับสมัครผู้เข้าร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยได้อธิบายวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยก่อนแล้วให้เข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ไม่มีการลงนามแต่ใช้วิธีแสดงความยินยอมทางวาจา ผู้วิจัยปกปิดชื่อและข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัย รวมทั้งไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยให้ผู้อื่นนอกจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์